

A felelős társaságirányítás Magyarországon

AUER ÁDÁM

Beosztás: PhD-hallgató, SZTE ÁJTK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék
Intézmény: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

1. Bevezetés

A XX. század folyamán végbement különböző intenzitású pénzügyi, gazdasági regressziók a társasági jogot is jelentősen befolyásolták, ennek egyik következményeként az 1990-es évek elején megjelent a felelős társaságirányítás, *corporate governance* jogi követelménye. A közvetlen kiváltó okai a világszerte bekövetkezett pénzügyi válságok és vállalati botrányok voltak, amelyekre az államnak, a jogalkotónak adekvát választ kellett adnia. Kérdésként merül fel, hol van az a határ, ahol a jognak mint eszközök be kell avatkoznia a gazdasági szereplők életébe.

A *corporate governance* kérdése több irányból vizsgálandó. Ha Magyarország szempontjából nézzük, akkor a kiindulási pont a nemzetközi szabályozás. Nemzetközi szinten több szervezet tett közzé a felelős vállalatirányítást elősegítő ajánlásokat, amelyek a jog szempontjából két külön, de egymást erősítő okból nem eredményezik a kikényszeríthetőséget. Egyrészt ezek a nemzetközi szervezetek a norma betartásának ellenőrzése során nem alkalmazhatnak hátrányos jogkövetkezményeket; másrészt a *corporate governance*-re vonatkozó szabályok többnyire *soft law* formában jönnek létre. A nemzetközi szervezetek alatti szinten helyezkednek el az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó és közvetlenül hatályos normái. A közösségi joganyag jellemzője, hogy nem ír elő egységes vállalatirányítási szabályokat, hanem annak egyes szegmenseire vonatkozó rendelkezéseket tesz közzé. Ezek a szabályok egy része már jogilag kikényszeríthető formát ölt, így irányelv rendelkezik többek között az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban.

A tagállamok szempontjából véleményem szerint három területe van a felelős vállalatirányításnak: a tőzsdén jegyzett, nyilvánosan működő társaságok, a tőzsdén nem jegyzett, nyilvánosan működő társaságok, valamint az állami-önkormányzati vállalatok. Ezek részterülete a bankszféra, amelyre speciális előírások vonatkoznak.

A jognak ebben a rendszerben kell reagálnia korunk kihívásaira, ebben a rendszerben kell megtalálnia az alkalmas eszközt a kívánt célok elérésére. A tanulmány első felében a *corporate governance* rendszerét vázolom fel, majd a tőzsdén jegyzett, nyilvánosan működő gazdasági társaságokra irányadó magyar joganyagot vizsgálom jogszabálytani szempontból.

2. A felelős társaságirányítás fogalma

A *corporate governance*, vállalati kormányzás, felelős vállalatirányítás a társasági jog rendszerében nem elkülönülten, hanem több témakört érintve jelenik meg. Az egyes szervezetek, amelyek a definíció szabatos meghatározá-

sára törekednek, sokszor eltérő tartalommal használják a corporate governance kifejezést.

A párizsi székhelyű OECD volt az első olyan nemzetközi szervezet, amely 1999-ben nyilvánosságra hozta a felelős vállalatirányításhoz kapcsolódó irányelveit.¹ Az irányelv szerint a *corporate governance* az igazgatóság, a tulajdonosok és egyéb érdekelttek közötti viszonyok összessége.² A vállalatirányítás emellett meghatározza azt a folyamatot, amely a társaság célkitűzéseit rögzíti, ahogyan az eszközöket a cél elérése érdekében a társaság rendelkezésére bocsátják, és ahogyan a teljesítmény ellenőrzését megszervezik. A megfelelő vállalatirányítási struktúra végső soron ösztönzést ad az igazgatóság számára, hogy a társaság és a részvényesek érdekeivel egyező célokat kövessen.³

Az OECD-kiadvány alapján jelent meg a *Bank for International Settlements* (BIS), a *Basel Committee on Banking Supervision* bankokra vonatkozó *corporate governance* ajánlásait tartalmazó kiadványa.⁴ Ebben a dokumentumban nincs eltérés az OECD általi fogalomhoz képest. A BIS által kimunkált, a bankszektorra vonatkozó ajánlásokat elfogadta, és irányadónak tekinti a Világbank, az *International Monetary Fund* (IMF) valamint a *Financial Stability Forum* is.⁵

Az OECD-kódex és a nemzetközi szervezetek ajánlásai több területet fognak át, lényegében számos állam ezek alapján alkalmazza a *corporate governance* szabályait. A *corporate governance* területei: az általános vállalatirányítási keretrendszer, a részvényesek jogait és a tulajdonosi joggyakorlás, a részvényesek érdekérvényesítési lehetőségei, a részvényesek egyenlő és méltányos kezelése, egyéb érdekelttek szerepe, a közzététel és az átláthatóság, a vezető testületek feladatai, a feladatmegosztás az igazgatóság és a vállalatvezetés között az igazgatóság összetételének meghatározását (független igazgatósági tagok szerepe), belső kontrollmechanizmusok rendszerének irányítása és működtetése.⁶

3. A felelős társaságirányítás uniós koncepciója

A nemzetközi szervezetek mellett regionális szinten is fontos a vállalatirányítási stratégia összefogása. Ilyen összehangolási folyamat figyelhető meg az Európai Unióban, amely az ezredforduló óta foglalkozik jogalkotási szinten a felelős vállalatirányítás témakörével.

¹ Az OECD először 2004-ben bírálta felül a kódexet, 2006-ban közzétette az egyes irányelvek alkalmazásának gyakorlatát, valamint 2009-ben tanulmányt tett közzé a gazdasági válság tanulságairól a corporate governance tekintetében.

² OECD: OECD-Grundsätze der Corporate Governance. Neufassung, 2004. 13. o. http://www.oecd.org/document/48/0,3343,en_2649_34813_42192368_1_1_1_1,00.html (2011.01.25.).

³ Uo. 16–17. o., Czajlik István–Szombati Anikó: *Kereskedelmi bankok vállalatirányítási gyakorlata*. In: Jelentés a pénzügyi stabilitásról MNB, 2004. június. 117. o.

⁴ Frankóné Alpár Andrea: *Governance a jegybankokban*. In: Hitelintézeti Szemle 2007/1. sz. 44. o. A Bázeli Bankbizottság két ajánlást fogadott el: Framework for internal control systems in banking organisations 1998., Enhancing corporate governance in banking organisations 1999. A két kiadvány a bankrendszerre fókuszálva vizsgálja a vállalatirányítás kérdéseit.

⁵ IMF, World Bank: International Standards: Strengthening Surveillance, Domestic Institutions, and International Markets. 2003. <http://www.imf.org/external/np/pdr/sac/2003/030503.pdf> (2011.01.25.)

⁶ OECD: i. m. 1–2. o., Czajlik–Szombati: i. m. 121. o. Vö. Mohai György: *Felelős vállalatirányítás – divat vagy a piacok megmentője*. In: BÉT elemzések 2003. 1. o. <http://www.bet.hu/topmenu/befektetok/elemezsek/elemezsek.html?query=corporate%20governance>.

Az Európai Unió vállalatirányítási szabályozásának három forrása van. Az első a tagállami jogalkotás, amely létrejöttét tekintve megelőzte az Unióét. A tagállamok közül elsőként Spanyolország, Németország, majd később Franciaország és Olaszország alkotott olyan jogszabályokat, amelyek bár az önkéntesség elve alapján, de érintették a felelős vállalatirányítás kérdését.⁷ A második forrás az Amerikai Egyesült Államok által elfogadott *Sarbanes-Oxley Act*, azaz a Részvénytársaságok Számviteli Reformjáról és a Befektetők Védelméről szóló 2002. évi törvény.⁸ A harmadik kiváltó ok az Európai Unión belül is kiobbant vállalati botrányok voltak.⁹ A három ok együttesen járult hozzá ahhoz, hogy az Unió elgondolkodjon azon, milyen eszközökkel, milyen formában reagál a vállalatirányítás aktuális problémáira: ennek érdekében 2001-ben szakértői testületet állított fel, *High Level Group of Company Law* néven.

A *High Level Group of Company Law* 2002-ben nyújtotta be záró jelentését. Ebben a szakértői csoport azt kezdeményezte, hogy egységesítsék a közös értékpiacon viszonyokat, vállalatirányítási szabályokat, pénzügyi szolgáltatásokat, mert a közösség tagállamainak jogalkotása nagymértékben eltér egymástól.¹⁰ A szakértők azonban nem irányelvi szabályozásra, hanem arra tettek javaslatot, hogy alapelvek és nem kötelező erejű szabályok alkotásával ösztönözzék arra a tagállamokat, hogy egymás jogalkotási technikáit közelítsék.¹¹ Az Unió 2003-ban hirdette meg a jelentésen alapuló akciótervét.¹²

Az Akcióterv célja a felelős társaságirányítással kapcsolatos uniós politika közös nevezőre hozása volt, amely jogalkotási szempontból az irányelveken és az ajánlásokon keresztüli szabályozást tartotta alkalmasnak.¹³ Az Európai Unió véleményem szerint eddig két irányban kísérelt meg lépéseket tenni a corporate governance megvalósítása felé: – közvetlenül – a társasági jogi normák közelítésével és – közvetve – a szupranacionális formák szervezeti előírásaival.

3.1. A társasági jogi normák közelítése

A kategória részei a *corporate governance* tárgykörébe tartozó jogszabályok, amely több alpontra bontható aszerint, hogy az EU milyen jogforrásban szabályozta az adott területet. Az Unió joganyagát áttekintve megállapítható, hogy a *corporate governance* szabályozása jogforrási szempontból folyamatosan változott: például a kezdeti ajánlásokat felváltották az irányelvek, így véleményem szerint indokolt a *corporate governance*-t érintő jogszabályokat jogforrások szerinti csoportosítani.

⁷ Kecskés András: *Befektetővédelmi reformok az Egyesült Államokban és Európában*. In: Magyar Jog 5/2009. sz. 304. o.

⁸ Uo. 298. o.

⁹ Franciaországban a Vivendi Universal, Nagy-Britanniában a Marconi, német Deutsche Telekom tartozási botránya. Kecskés: i. m. 304. o.

¹⁰ High Level Group: *Moderne gesellschaftsrechtliche Rahmenbedingungen in Europa*. 2002. 21. o. http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_de.htm#background (2011.01.25.)

¹¹ Kecskés: i. m. 304. p

¹² *Modernisierung des Gesellschaftsrechts und Verbesserung der Corporate Governance in der Europäischen Union – Aktionsplan* Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Brüssel, 2003. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0284:FIN:DE:PDF> (2011.01.25.)

¹³ Uo. 4–11. o.

A közösség a Bizottság 1725/2003/EK rendeletével fogadta el egyes számviteli elvek nemzetközi alkalmazását, amelynek indoka az volt, hogy a nagyméretű vállalati botrányok elsősorban ehhez a területhez kapcsolódtak.¹⁴

Az Európai Parlament és Tanács 2007/36/EK irányelve rendelkezik az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban.¹⁵ Az irányelv a *corporate governance* tárgykörén belül a részvényesi joggyakorlás egyes aspektusaival, különösen a határon átnyúló szavazás problémájával foglalkozik. Az irányelv legfontosabb cikkei a közgyűlésen való elektronikus részvétellel, valamint a képviselő útján történő szavazással kapcsolatban állapítanak meg szabályokat. Az elektronikus részvétel akadályainak lebontására az irányelv három eszköz alkalmazását teszi lehetővé: a közgyűlés valós idejű közvetítését, a valós idejű kétirányú kapcsolattartást, a közgyűlés előtt vagy annak során a szavazatok leadására alkalmazott olyan mechanizmust, amely révén nincs szükség a közgyűlésen személyesen jelen lévő képviselő kijelölésére.¹⁶ A képviselő útján történő szavazásnál alapvető követelmény, hogy a tagállamok helyezzenek hatályon kívül minden olyan jogszabályt, amely korlátozza vagy a társaság számára lehetővé teszi, hogy korlátozzák valamely személy képviselőként történő kijelölését.¹⁷ Az irányelv rendelkezéseinek a tagállamok 2009. augusztus 3-ig kellett, hogy megfeleljenek.

A részvényesi jogok szempontjából jelentős az Európai Parlament és a Tanács 2004/25/EK irányelve a nyilvános vételi ajánlatról, amely ugyan speciális területen, de mindenképp a hatékony részvényesi joggyakorlást segíti elő.

Az Európai Bizottság 2004. október 15-i 2004/706/EK határozata az európai vállalatirányítási fórum létrehozását, a nemzeti jogalkotás közelítését tűzte ki célul. Vállalatirányítási fórum néven szakértői csoport létesült, amely egyrészt a nemzeti jogalkotást közelíti, másrészt a Bizottság részére stratégiai tanácsokat ad szakpolitikai kérdésekben.¹⁸ A fórum legfeljebb tizenhét tagú, amely tagoknak a vállalatirányítási tapasztalata és szakértelme közösségi szinten széles körű elismerést élvez. A fórum tagjait a bizottság nevezi ki, három évre.¹⁹ A fórumnak évente jelentést kell benyújtania a Bizottságnak.²⁰

Az ajánlások szintje a felelős vállalatirányítás egy másik aspektusához, a társaság szervezeti felépítéséhez kapcsolódik. Az Európai Bizottság Ajánlása (2004. december 14.) egy megfelelő rendszer előmozdításáról a jegyzett társaságok igazgatóinak díjazásához (2004/913/EK), amely ezen javadalmak közzétételét írja elő. Az Európai Bizottság Ajánlása (2005. február 15.) a jegyzett

¹⁴ Összhangban az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel. Ezzel összefüggésben: az éves és összevont (konszolidált) éves beszámoló jog szerinti könyvvizsgálatáról rendelkezik az Európai Parlament és a Tanács 2006/43/EK irányelve.

¹⁵ Ide tartozik tágabb értelemben a 2001/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv az értékpapírok hivatalos tőzsdei jegyzésre történő bevezetéséről és az ilyen értékpapírokról közzéteendő információkról, a 2004/109/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, amely a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelményekről szól. Utóbbi irányelv minimumszabályok megalkotását teszi indokolttá, a részvényesi jogok zavartalan és hatékony gyakorlásának céljából.

¹⁶ 2007/36/EK Európai Parlamenti és Tanácsi Irányelve (2007. július 11.) az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban. 8. cikk (1) bek.

¹⁷ 2007/36/EK Irányelv 10. cikk. (1) bek. kivéve a jogképessége vonatkozó előírásokat.

¹⁸ Az Európai Bizottság 2004/706/EK (2004. október 15.) határozata az európai vállalatirányítási fórum létrehozásáról. 1–2.cikk.

¹⁹ Uo. 3. cikk.

²⁰ Uo. 7. cikk.

társaságok nem ügyvezető igazgatói, illetve felügyelőbizottsági tagjai szerepéről és az igazgatóság (felügyelőbizottság) által létrehozott bizottságokról (2005/162/EK) pedig konkrét javaslatokat fogalmaz meg az igazgatósági/igazgatótanácsi, felügyelőbizottsági tagok függetlenségéről.

Az Európai Unió tehát az elkülönülő részterületeket különböző jogforrásokkal közelíti, végső soron nincs egységes nézőpont. A majdani közösségi jogszabály előfutárának tekinthető a Fórum megalapítása.

3.2. Irányítási modellek és a *Societas Europaea*

A szervezeti felépítésre irányadó rendelkezések egységesítési törekvése viszonylag korán, már 1972-ben megjelent, ugyanis ekkor került a Tanács elé a részvénytársaságok szervezetének és irányításának harmonizálásáról szóló, ún. struktúra-irányelv tervezete.²¹ A tervezettel kapcsolatban nézeteltérés alakult ki az irányítási modellekkel kapcsolatban.²² Az Európai Unió tagállamainak társasági jogában két irányítási modell alakult ki: a dualista – azaz kétszintű irányítás –, valamint a monista – egységes – irányítás.

A dualista rendszerrel szinonim kifejezés a nem egységes vagy kétszintű rendszer, ennek eltérő használata nem takar tartalmi különbséget: az elvi alap, hogy az irányító/operatív/ügyvezető szerv (*Leitungsorgan*; igazgatóság) és a felügyeleti/ellenőrző szerv (*Aufsichtsorgan*; felügyelőbizottság) szétválik.²³ A rendszerben koncentráltabb a részvényesi struktúra, és gyengébb az igazgatók szerepe, a feladat- és jogkörök megosztásával, ahol a részvényesek közvetlenül is érdekeltek a társaság eredményes irányításában.²⁴ A duális szisztema dominál Németországban, Ausztriában és Hollandiában.²⁵

A monista, vagy egységes, egyszintű rendszer az ügyvezetést és az ellenőrzést egy szervben belül (*Verwaltungsorgan*, igazgatótanács) valósítja meg, amely szervnek ügyvezetést ellátó és ellenőrzést végző, egymástól független tagjai vannak.²⁶ Ezt a struktúrát szétszórt részvényesi struktúra jellemzi, ahol a tulajdonosi minőség kerül előtérbe, azaz a részvényes érdeke kizárólag a vagyoni gyarapodás, így ellenpólusként erős igazgatók irányítják a társaságot.²⁷ Ez a rendszer dominál Angliában, Franciaországban és Olaszországban.²⁸

A szupranacionális társasági formákban, a téma szempontjából elsősorban az Európai Részvénytársaságban, testesül meg az Unió törekvéseinek másik iránya. A *Societas Europaea*, az Európai Részvénytársaság részvénytársasági formában létesített *sui generis*, szupranacionális társasági forma, amelynek

²¹ Papp Tekla: *Az Európai Unió társasági jogi normái*. Szegedi Európa-jogi Szakkönyvtár, Szeged, 2005. 11. o. Az irányelv ezen alpont alatti tárgyalása azért fontos, mert bár nem került elfogadásra, de tekintettel arra, hogy 1972 óta több ízben átdolgozták, jelzi azt, hogy a kérdés eldöntése napirenden van.

²² Uo.

²³ Administrative board-supervisory board Papp Tekla: *Corporate governance – társaságirányítási rendszerek*. In: Acta Conventus de Iure Civili X., 2009. 187–188. o.

²⁴ Angyal Ádám: *Vállalati kormányzás, corporate governance*. Aula, Budapest, 2001. 207. o, 216. o. Vö. Papp: i. m. 2009. 190. o.

²⁵ Papp: i. m. 2009. 186–187. o.

²⁶ Management board Papp: i. m. 188. o.

²⁷ Angyal: i. m. 216. o. Vö. Papp: i. m. 2009. 190. o.

²⁸ Papp Tekla: i. m. 2009. 186–187. o.

alaptőkéje a tőzsdén forgalmazható részvényekből áll.²⁹ Az SE jogi személy, szabályozása háromszintű: elsődlegesen az Európai Részvénytársaság alapszabályáról szóló 2157/2001/EK tanácsi rendelet szabályait kell alkalmazni, kiegészítve a munkavállalói részvételtől szóló 2001/86/EK irányelvvel; másodszorban az uniós joganyag szerint elfogadott nemzeti joganyag irányadó: Magyarországon a 2004. évi XLV. tv.; harmadszorban pedig a székhely szerinti nemzeti jog részvénytársaságokra vonatkozó előírásai és a törvényi szabályozás létesítő okirattal kapcsolatos rendelkezései irányadóak.³⁰ Az SE-t a rendelet értelmében valamennyi tagállamban úgy kell tekinteni, mintha a székhelye szerinti tagállam jogával összhangban alapított részvénytársaság lenne.³¹

Az SE szervezeti felépítésénél az alapítók eldönthetik, hogy a monista vagy a dualista irányítási rendszert választják. A SE rendelet preambulumban megjelenik annak deklarálása, hogy az SE-t eredményesen kell igazgatni, és megfelelően kell felügyelni. A rendelet rögzíti, hogy az Unióban jelenleg két irányítási rendszer működik, és az SE ezek közül választhat; mindösszesen egyetlen követelményt fogalmaz meg ezzel kapcsolatban: egyértelműen meg kell határozni az irányításért és a felügyeletért felelős személyek elkülönült felelősségi körét.³²

A rendelet a III. cím alatt szabályozza az SE szervezeti felépítését. Az SE szervei: a részvényesek közgyűlése, valamint a monista rendszerben: egy ügyviteli szerv, a dualista rendszerben: egy felügyeleti szerv és egy irányító szerv.³³ Az SE esetén a rendelet meghatározza az egyes irányítási rendszerek alapkövetelményeit, lehetőséget biztosítva arra, hogy a tagállamok bizonyos pontokon saját szabályokat alkossanak. A szupranacionális európai részvénytársaság koncepciója alkalmas arra, hogy bár formailag egységes társaságok létrejöttével könnyebben valósuljon meg az EU-n belül a határon átnyúló társaságok alapítása, a tagállami hatáskörbe tartozó kérdések szabályozási lehetőségével azonban megmaradnak a tagállamok társasági jogi sajátosságai. Az uniós jog a szervezeti felépítést illetően azonos szabályokat ír elő, azonban az adott társaság alapszabálya dönt, hogy melyik irányítási rendszert alkalmazza. A rendelet véleményem szerint hatékony lehetőséget biztosított arra, hogy a tagállamok megfelelően alakítsák ki az SE irányítási rendszerét.³⁴

Az Európai Unió belüli két rendszer kibékíthetlenségét ezzel azonban az SE nem oldotta meg.³⁵ Az Európai Unió társasági formát érintő egységesítési

²⁹ Továbbiakban: SE. Farkas–Jenovai–Nótári–Papp (szerk.): *Társasági jog*. Lectum, Szeged, 2009. 525. o.

³⁰ Papp (szerk.): 525. o. A tagállami jogszabályok alkalmazása a rendelet preambuluma alapján azért is indokolt, mert az európai részvénytársaság statútumáról szóló rendelet 1970-ben benyújtott első javaslata óta, a tagállami jogszabályok közelítése már oly mértékben megvalósult, hogy az SE működéséhez nincs szükség egységes uniós jogszabályokra, hanem elegendő utalni a társaság székhelye szerinti tagállam részvénytársaságokra vonatkozó jogszabályára. A Tanács 2157/2001/EK rendelete az európai részvénytársaság statútumáról. Preambulum (9) pont. A dolgozói participáció kérdését a fent említett irányelv alapján létrejött szabályok alkotják, amelyek a szervezeti felépítést kis részben befolyásolják, de a corporate governance tárgykörén részben kívül esnek.

³¹ 2157/2001/EK rendelet 10. cikk

³² 2157/2001/EK rendelet Preambulum (14) pont.

³³ 2157/2001/EK rendelet 38.cikk

³⁴ Például a német társasági jogba így alternatívaként szabályozásra került az egységes irányítási rendszer. §§ 20-49 Gesetz zur Einführung der Europäischen Gesellschaft (SEEG) vom 22. Dezember 2004

³⁵ Papp: i. m. 2009. 188. o.

törekvésénél véleményem szerint a rendeletből kitűnik két momentum, amely az európai társasági formák jogi szabályozásának esendőségét jellemzi.³⁶ A rendelet két ponton, a szövegben bár megjelenő, de véleményem szerint nem elegendően hangsúlyos helyeken, saját jogalkotási technikáját jellemzi. A 39. cikk (5), valamint a 43. cikk (4) alapján, amennyiben az egységes/nem egységes irányítási rendszerrel kapcsolatban a tagállam területén székhellyel rendelkező részvénytársaságokkal kapcsolatban nincs rendelkezés, a tagállam megfelelő intézkedéseket fogadhat el az európai részvénytársaságra. Ezen rendelkezés alkalmazására a német példa kitűnő. A német részvénytársaságokkal kapcsolatban az egységes irányítási rendszerre vonatkozóan nincs rendelkezés, ezért a rendelet alapján lehetőség van arra, hogy ezt az SE-vel kapcsolatban a német jogalkotó szabályozza.³⁷ Az unió tehát tiszteletben tartja az egyes tagállamok hagyományait, de az egységesítés céljával itt lehetőséget biztosít új irányítási rendszer bevezetésére.

A másik ilyen momentum a 39. cikk (2) bekezdésében, valamint a 43. cikk (1) bekezdésében található, melyek szerint az irányító szerv tagjait a nem egységes irányítási rendszerben a közgyűlés is kinevezheti, valamint az egységes irányítási rendszerben a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy egy vagy több ügyvezető igazgató felelős a folyó ügyek irányításáért. Ezekben az esetekben ugyanolyan feltételek szerint van erre lehetőség, mint amely az adott tagállam területén székhellyel rendelkező részvénytársaságokra vonatkoznak.

A rendelet így nem állapít meg szigorúbb szabályokat a tagállami társasági szabályozásnál. Ebből következően, a kétségekívül meglévő közös európai részvénytársasági szabályok alapján, túl azon, hogy tagállami nyrt-nek minősülnek, a tagállami szabályozás ilyen mértékű hatásával, azonos társasági formában jönnek létre; olyan társaságok: amelyek Societas Europaea név „alatt” az uniós jog és a tagállami jog sajátos alkalmazásával nem uniós, hanem jelentős kérdésekben tagállami jellemzőkkel bírnak.

4. A felelős társaságirányítás Magyarországon

A továbbiakban a horizontális szféra egyik területét: a tőzsdén jegyzett nyilvánosan működő gazdasági társaságokra irányadó magyar joganyagot vizsgálom. A *corporate governance* hatályos joganyagának jogszabályi alapja a Gt. 312. §-a, amely szerint ha a részvénytársaság részvényei a Budapesti Értéktőzsdén bevezetésre kerültek, az igazgatóság az éves rendes közgyűlésen a számviteli törvény szerinti beszámolóval együtt terjeszti a közgyűlés elé a felelős társaságirányítási jelentést.³⁸ Ebben a jelentésben az igazgatóság/igazgatótanács összefoglalja a részvénytársaság előző üzleti évében követett felelős vállalatirányítási gyakorlatát, és nyilatkozik arról, hogy milyen eltérések

³⁶ Tágabb értelemben magára az uniós jogalkotásra is jellemző lehet.

³⁷ Az egységes irányítási rendszer a SEEG §§ 20–49-okban került szabályozásra.

³⁸ Gt. 312. § (1) bek. Ezzel összefüggésben iktatta be a 2009. évi CXXI. tv., hogy a szabályozott piacra bevezetett, nyilvánosan működő részvénytársaság a honlapján évente, az éves rendes közgyűlés összehívásával egyidejűleg közzé kell tegye az igazgatóság vagy igazgatótanács, valamint ahol felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság tagjainak nevét, valamint a tagoknak e minőségükben nyújtott valamennyi pénzbeli és nem pénzbeli juttatásokat tagonként és jogcím szerint részletezve. A részvénytársaságnak biztosítania kell az adatoknak a honlapon való folyamatos elérését. Gt. 312/A. §.

kel alkalmazta a Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlásait. Ezt a jelentést a részvénytársaság honlapján kell közzé tenni.

A BÉT először 2004-ben hozta nyilvánosságra a felelős vállalatirányítást érintő ajánlásait, majd az első átfogó módosítás 2008. május 16-án lépett hatályba.³⁹ Az ajánlás bevezetője kimondja, hogy a dokumentumban foglaltakhoz való igazodás ajánlott, de nem kötelező. Az FTA alapján a társaságoknak kétféle módon kell nyilatkozniuk irányítási gyakorlatukról. A jelentés első részében átfogóan kell beszámolniuk az adott üzleti évben alkalmazott vállalatirányításukról, kitérve az esetleges különleges körülmények ismertetésére. Ezt követően kell nyilatkozni az FTA egyes pontjainak való megfelelésről, a *comply or explain* elvnek megfelelően.⁴⁰

Az FTA szabályozási technikája kétszintű. Első szinten ajánlásokat fogalmaz meg, amelyeket „A” betűvel jelöl, második szinten pedig javaslatokat tesz, ezeket „J” betűvel jelöli. Az FTA a könnyebb megértés végett az egyes helyeken magyarázatokat is tartalmaz az ott leírtaknak való megfelelés módjáról. Az FTA két részből áll. Az első rész 4 fejezetében egy részletes áttekintés található arról, hogy az ajánlás milyen kérdéskörökre terjed ki. A második rész mellékletekből áll, amelyben útmutató áll a cégek rendelkezésére, segítve a szöveges értékelés elkészítését, ezek közül az első az ajánlásban foglaltak alkalmazását méri fel.⁴¹ A felelős társaságirányítási jelentés második felében kell nyilatkozni ezen ajánlásoknak és javaslatoknak való megfelelésről. Az ajánlások tekintetében irányadó a *comply or explain*-elv, a javaslatoknál az FTA ezt nem követeli meg, itt eldöntendő kérdések formájában kell a vállalatoknak nyilatkozni.

Az FTA négy témakört érint: a részvényesek jogai és a részvényesekkel kapcsolatos eljárásokat, az igazgatóság/igazgatótanács és a felügyelőbizottság hatásköreit, bizottságokat, az átláthatóságot és a nyilvánosságra hozatalt.

4.1. A BÉT felelős társaságirányítási ajánlásai

A jogszabálytan fő kérdése: a szabályalkotó miként tekint a szabály tárgyára; ennek megfelelően milyen mozgásteret enged a jogviszonyban részt vevő jogalanyoknak.⁴² A társasági jogi jogviszonyok szabályozási módszerére a Gt. 9. § (1) bekezdése az irányadó, amely megfogalmazását tekintve nem minősíthető sem diszpozitívnek, sem kógensnek: a társasági törvény rendelkezéseitől csak a Gt. adta lehetőség esetén lehet eltérni meghatározott irányba.⁴³ A szakasz részletes értelmezése a dolgozat tárgyát nem érinti, ugyanis álláspontom szerint az FTA szabályozási módszerét az autonómia két szélsőértékéhez való viszonylatban kell elemezni.⁴⁴

³⁹ Felelős Társaságirányítási Ajánlások, Budapesti Értéktőzsde Zrt., 2008. Továbbiakban: FTA. A dokumentum elérhető a http://bet.hu/topmenu/kibocsatok/tarsasagiranyitas/felelos_tars_ir.html?pagenum=2 linken. (2011.01.26.)

⁴⁰ FTA 6–7. p.

⁴¹ A többi melléklet tartalmaz egy tájékoztatót a szöveges értékelésről, egy igen szűkszavú fogalomtárat és egy mellékletet a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény vonatkozó szakaszairól.

⁴² Kisfaludi András: *Társasági jog*. Complex, Budapest, 2007. 65. o.

⁴³ Farkas–Jenovai–Nótári–Papp (szerk.): i. m. 16. o., v. ö. Nochta Tibor: *Társasági jog*. Dialóg-Campus, Budapest–Pécs, 2007. 94. o., Kisfaludi: i. m. 66–67. o.

⁴⁴ A 9. § (1) bekezdéshez lásd: Papp (szerk.): i. m. 16–18. o.

Az ajánlások és javaslatok a kógens szabályokkal – mint a magánautonómia részbeni korlátaival⁴⁵ – véleményem szerint nem kerülhetnek kapcsolatba. Azokban a kérdésekben, amelyekben a feleknek teljes a magánautonómiájuk – felhatalmazó magánjogi jogszabályok⁴⁶ – a *corporate governance* normamódszere csak kevés kérdést érinthet.

A szélső határok között azonban még további két distinkciót kell tenni, amelyeket a jogirodalom összefoglalóan kötött tartalmú eltéréseknek nevez.⁴⁷ A Gt. szabályozási technikájában ez „*ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik*”⁴⁸ és „*a társasági szerződés ettől eltérhet*”⁴⁹ terminológia jelzi. A törvényi szabályozástól való eltérésnél vannak olyan szabályok, amelyek esetében az eltérés csak a törvényben szabályozott irányba történhet: ez azt jelenti, hogy a törvény nem utalja a tagok autonómiájába a normák kialakítását, hanem alternatív szabályokat nyújt az eltérés esetére. Erre példa az egységes és kétszintű irányítás közötti választás lehetősége. Amennyiben a társaság nem a dualista rendszert követi, lehetőség van a monista rendszer alkalmazására: azonban az erre vonatkozó törvényi szabályokat kötelezően alkalmazni kell.⁵⁰

A tagok a törvényi szabályozástól eltérhetnek pozitív és negatív irányba is. A pozitív eltérés azt jelenti, hogy a tagok létrehozhatnak olyan alanyi jogosultságot, amelyet a törvény nem szabályoz; például kft. esetében az üzletész a társaság tagjaira szabadon átruházható. A társasági szerződésben a tagok egymásnak elővásárlási jogot biztosíthatnak.⁵¹ A negatív irány azt jelenti, hogy a törvény által biztosított alanyi jogot zárhatja ki vagy korlátozhatja a tagok akaratára; például az üzletész harmadik személyre történő átruházása esetében, ugyanis ekkor a tagot, a társaságot vagy a taggyűlés által kijelölt személyt – ebben a sorrendben – az adásvételi szerződés útján átruházni kívánt üzletészre elővásárlási jog illeti meg. Ezt a lehetőséget a társasági szerződés kizárhatja vagy korlátozhatja.⁵² A tagoknak ebben az esetben lehetőségük van eltérni, de csak meghatározott irányba. A kötött tartalmú eltérésnek így különböző fokozatai lehetnek abból a szempontból, hogy a társaság tagjai milyen fokú szabadsággal rendelkeznek. A következő problémakör: a felelős társaságirányítás szabályai dogmatikai szempontból hova illeszthetők be ebbe a rendszerbe.

4.1.1. A jogszabályhelyek kapcsolata

Kérdéses, hogy a jogszabályhelyek kapcsolata szerint a felelős társaságirányítás normái önálló vagy önállótlan normaként illeszthetők be a társasági jog szabályozási struktúrájába. Kisfaludi András önálló normaként illeszti be a rendszerbe, mert ennél a technikánál „bizonyos rendelkezéseket nem kell feltétlenül betartaniuk a feleknek, de az eltérés törvényességéhez az is szüksé-

⁴⁵ Lábady Tamás: *A magyar magánjog általános része*. Dialóg-Campus, Budapest–Pécs, 1998. 201. o.

⁴⁶ Szladits Károly. (főszerk.): *A magyar magánjog I. Általános rész Személyi jog*. Grill Károly, Budapest, 1941. 134. o.

⁴⁷ Kisfaludi: i. m. 67. o.

⁴⁸ Pl.: Gt. 22. § (3), 319. § (1) „vagy a társasági szerződés másképp nem rendelkezik”.

⁴⁹ Pl.: Gt. 93. § (3), 142. § (2).

⁵⁰ Gt. 308. § (1). Kisfaludi: i. m. 67. o.

⁵¹ Gt. 123. § (1) Uo.

⁵² Gt. 123. § (2) Uo. 68. o.

ges, hogy az eltérés tényét nyilvánosságra hozzák.”⁵³ Álláspontom szerint ezt a kérdést külön-külön kell vizsgálni a két normatípust illetően.

Az ajánlások jogszabálytani elemzését az FTA egyik ajánlásán keresztül mutatom be. Az FTA szerint a közgyűlésen való részvétellel kapcsolatban a társaság nem támaszthat olyan feltételeket, melyek bizonyos tulajdonosok részvételének akadályozását célozzák.⁵⁴ A közgyűlésen való részvétel a Gt. 214. §-ába foglalt joga a részvényesnek; jogait képviselő útján is gyakorolhatja, amelyre a Gt. kógens és mögöttes rendelkezéseket is előír.⁵⁵ A közgyűlés helyéről és a meghívóról a tagok rendelkeznek, itt a Gt. mögöttes szabályokat nyújt.⁵⁶ A legfőbb szerv ülésének speciális esetei is ide tartoznak: a konferencia-közgyűlés és a levélszavazás intézményei; amelyekkel kapcsolatban a tagok autonómiája korlátozott.⁵⁷ Az FTA ajánlásait a felek kötött tartalmú eltérésére vonatkoznak és csak azokkal együtt értelmezhetők.

A javaslatok szintje a diszpozitív normákra vonatkozik. Jogszabálytanilag ezek már minősíthetők önállóknak, mert ezekről a Gt. nem rendelkezik. Ilyen javaslat, hogy a közgyűlés elnökének személyét a közgyűlés még a napirendi pontok érdemi tárgyalása előtt fogadja el.⁵⁸

A jogszabályhelyek kapcsolatát illetően így a két szabálytípus eltérő kategóriába tartozik, az FTA rendelkezéseit nem lehet differenciálás nélkül önálló normának minősíteni.

4.1.2. A jogkövetkezmény

A másik kapcsolódási pont a norma szerkezete szerinti besorolás, azaz a jogszabálytani megítélése a *corporate governance* rendelkezéseknek: ezzel kapcsolatban a *lex imperfecta* problematikája kerül előtérbe. Vizsgálódásom kiindulópontja Szladits Károly által hozott példa: „az 1885:VI. 10. § és gyámtörvény 42. § szerint, ha a gyám- vagy gondnokrendelésnek esete áll elő, kötelesek a gyámság vagy gondnokság alá helyezendők rokonai vagy más vele közel viszonyban álló egyének az esetet a gyámhatóságnak bejelenteni. Szankciót a törvény nem fűz hozzá, ám azért ez a szabály sincsen közvetett szankció nélkül; az efféle kötelességmulasztó rokon vagy más egyén esetleg megbízhatatlanság címén a gyámságból vagy gondnokságból kizárható, meghallgatása mellőzhető, vagy nyilatkozata figyelmen kívül hagyható (gyámt. 42., 43., 142., 276.).”⁵⁹ Szladits véleménye szerint ez nem *lex imperfecta*, mert van közvetett szankció, jogkövetkezmény, ugyanis ha ilyen nem kapcsolódik a tényálláshoz, akkor ezek nem is jogszabályok, hanem jogi kötelezettség nélküli kívánalmak.⁶⁰ Ez a felelős társaságírányítási jelentéssel (FT) kapcsolatban álláspontom szerint két irányban vizsgálható:

⁵³ Kisfaludi: i. m. 68. o.

⁵⁴ FTA 1.2.8.

⁵⁵ Gt. 213. §.

⁵⁶ Gt. 232. § (3) (5).

⁵⁷ Gt. 239. § (2) (3), 240. §. V. ö. 304. § (4)–(6).

⁵⁸ FTA 1.3.1.

⁵⁹ Szladits: i. m. 143–144. o.

⁶⁰ Uo. 144. Szladits ezzel elsősorban Szászy-Schwarz Gusztávot bírálta: Uo.: Ugyanis alapvetően véleményük abban tért el, hogy Szászy-Schwarz a *lex imperfecta* esetében is jogi erőt tulajdonít a normának. V. ö. Lábady: i. m. 189. o., Asztalos László: *Polgári jogi alaptan*. Akadémiai, Budapest, 1987. 88–90. o.

- az FT-jelentéssel kapcsolatban ki kell emelni, hogy az ajánlásoktól való eltérés önmagában nem jogellenes, de a jelentés nyilvánosságra hozatalának elmulasztása a Gt. 312. §-ba ütközik.⁶¹ Közvetlen szankció tehát nem kapcsolódik a normához, ilyen lehetne példának okáért a tőzsdei regisztráció törlése. Az FT jelentés esetében azonban közvetett szankció véleményem szerint mégis lehetséges, mert a közzétételi kötelezettség megszegése lehetőséget biztosít a Ctv. alapján a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatására: ugyanis ebben az esetben a társaság működése a Gt. 312. §-ba foglalt előírásokat sérti.⁶²
- Az előbbi logikát követve a két normafajtának a jogkövetkezményeit vizsgálom.

1. Az ajánlások esetét egy példán keresztül szeretném megvilágítani. Az FTA kimondja, hogy a társaság részvénystruktúrájában az „egy részvény egy szavazat elvet” alkalmazza.⁶³ Hipotézisem szerint a társaság az FT jelentésében azt nyilatkozza, hogy ezt az elvet követi, de elhallgatja azt a tényt, hogy a társaságban van különleges vétőjogot biztosító részvény. A későbbi tag így befektet a társaságba, és részvényesként az első közgyűlésen konstatálja, hogy a társaság részvénystruktúrája nem a nyilatkozatának megfelelően épül fel.

A példát végigvezetve több ajánlással kapcsolatban is megfogalmazható hasonló eset, amely a jogkövetkezményeket is involválja: a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatásának ugyanolyan jogalappal helye lehet ebben az esetben is.

Emellett a közgyűléssel kapcsolatos ajánlások esetén megnyílnak a kisebbségvédelmi eszközök alkalmazásának lehetőségei⁶⁴, és adott esetben a választottbírói eljárás lefolytatására is sor kerülhet.⁶⁵ Ezen közvetett szankciók alkalmazására véleményem szerint a jogszabályi lehetőség adott.

2. A javaslatok megítélése több problémát vet fel. A javaslatok önálló normaként a felek autonómiáját érinti, az FTA alapján az ezektől való eltérést nem kell indokolni. A jogkövetkezmények szempontjából véleményem szerint nem a magyarázat léte vagy hiánya eredményezi a „jogi erőt”, így ha a társaság nyilatkozik róla, akkor ténylegesen is ugyanazok a jogkövetkezmények alkalmazhatók mint az ajánlások esetében (lásd 1. pont).

⁶¹ V. ö.: Kisfaludi: i. m. 69. o.

⁶² Ctv. 74. § (1) d).

⁶³ FTA 1.1.2.

⁶⁴ Gt. 49. §.

⁶⁵ 1994. évi LXXI. tv. 3. § (1).

5. Befejezés

A jogszabálytani elemzés után véleményem szerint a felelős társaságirányítás szabályozási módszere tekintetében a társasági jogi normák egy új karaktere figyelhető meg, amely a későbbi gyakorlat során a társasági jog rendszerében több elvi tételt átalakítására is alkalmas lehet. A felelős társaságirányítás normái a magyar társasági jog rendszerében a közvetett jogkövetkezmények majdani alkalmazása révén véleményem szerint már nem lehetnek „jogi kötelezettség nélküli kívánalmak.”⁶⁶

A téma magánjogi megítélése még korai szakaszban jár, így a társasági jog ezen kihívásokra adott hathatós reakciója még várat magára. A 2000-es évek elején megindult *soft law* rendszer kiépítése az évtized közepére alakult ki; a társasági jogszabályokban a vállalati jelentések közzététele az évtized második felében került sor. Meglátásom szerint a társasági jog lényegétől nem lenne idegen a nyilvánosan működő gazdasági társaságokra irányadó szabályok árnyalása. A szabályozási tendencia utóbbi két évtizedben követett gyakorlata alapján ez az irány egyaránt kimutatható a jogalkotásban és a jogalkalmazásban.

⁶⁶ Szladits: i. m. 144. o.